

УСУНЕННЯ ВІД ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄС

Кашук Денис Анатолійович

аспірант

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

м. Хмельницький, Україна

Інститут негідних спадкоємців, як і багато інших інститутів спадкового права, походить з часів становлення римського права та отримав свій специфічний, унікальний розвиток у кожній окремій правовій системі сучасності. Спадкове право, безпосередньо засноване на національних і моральних традиціях сімейної організації суспільства, що складаються століттями, є однією з найбільш стабільних і консервативних галузей цивільного законодавства, а в силу того, що спадкове право європейських континентальних держав розвивалося під впливом римського приватного права, основні інститути спадкового права у європейських державах мають між собою багато схожих рис. Україна не є виключенням у цьому. Водночас компаративіське дослідження правового регулювання інституту негідних спадкоємців у інших державах є корисним досвідом для удосконалення вітчизняної правової системи. Розвиток спадкового права у багатьох європейських державах відбувався у напрямі вирівнювання становища спадкоємців за законом, за збереженням черговості їхнього залучення до процесу наслідування. Водночас, інститут негідних спадкоємців є необхідним атрибутом спадкового права практично кожної держави, різниця полягає лише у підставах усунення таких осіб від спадкування майна після померлих родичів.

Спадкове право Франції регулюється Французьким цивільним кодексом (ФЦК). Незважаючи на окремі консервативні відступи, саме у Кодексі Наполеона цивільне право Франції знайшло своє класичне вираження. Тому й сам ФЦК мав для своєї епохи революційне значення, відіграв виключно важливу роль у розробці та утвердженні багатьох принципів сучасного цивільного права. Норми спадкового праву у структурі ФЦК розміщено у титулі I «Про наслідування», де докладно описані всі сторони цього інституту. Розділ починається з відкриття спадщини та про перехід його спадкоємцям. Спадщина за цивільним кодексом Франції відкривається внаслідок природної смерті (загибелі спадкодавця). Основна вимога, щоб успадкувати, – потрібно існувати

у момент відкриття спадщини. Тому неспроможні успадкувати: той, хто ще не зачатий; дитина, яка народилася нежиттєздатною¹.

До негідних спадкоємців належать (ст. 726 ФЦК): хто засуджений за заподіяння смерті або за спробу заподіяти смерть спадкодавцю; хто висунув проти померлого кримінальне звинувачення, визнане наклепницьким; повнолітній спадкоємець, який, отримавши відомості про вбивство покійного, не доніс про це судовим органам. Останнє (недонесення) як правова підстава усунення від спадкування не може бути використане проти родичів по висхідній і низхідній лінії вбивці (ст. 728 ФЦК)². Недонесення про вбивство не є підставою для позбавлення спадщини висхідних та низхідних родичів убивці, його дружина, братів і сестер, дядьків, тіток, племінників та племінниць. Діти негідного спадкоємця, які закликаються до спадщини в особистій якості, а не за правом представлення, не позбавляються спадщини з вини батька (матері). Спадкоємець, визнаний негідним, зобов'язаний повернути всі плоди та доходи від спадщини, отримані ним з його відкриття.

Спадкове законодавство Іспанії визначає, що спадкування здійснюється за законом при відсутності спадкоємців за заповітом, або у разі визнання заповіту недійсним, або у разі розповсюдження заповіту лише на частину майна або у разі відмови спадкоємців від прийняття спадщини (ст. 912 ЦК Іспанії)³. Спадкування відбувається таким чином, що спадкоємці ближчого ступеня спорідненості усувають від спадкування осіб більш далеких ступенів, за винятком тих, хто успадковує за правом представлення (ст. 921 ЦК Іспанії)⁴.

На відміну від багатьох європейських держав, іспанське спадкове законодавство встановлює категорію осіб, які не можуть успадковувати ні за законом, ні за заповітом, до яких відносить: батьків, які залишили своїх дітей або змушують своїх дочок займатися проституцією або вчинили проти них акти насильства; особи, засуджені за діяння, спрямовані проти спадкодавця, іншого з його подружжя, родичів по

---

¹*Code civil France* 2020. Retrieved from https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721?tab_selection=all&searchField=ALL&query=*&searchProximity=&searchType=ALL&isAdvancedResult=&isAdvancedResult=&fonds=CODE&typePagination=DEFAULT&pageSize=10&page=2&tab_selection=all#all [in French].

²*Code civil France* 2020. Retrieved from https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721?tab_selection=all&searchField=ALL&query=*&searchProximity=&searchType=ALL&isAdvancedResult=&isAdvancedResult=&fonds=CODE&typePagination=DEFAULT&pageSize=10&page=2&tab_selection=all#all [in French].

³*Código Civil Español* 2022. Retrieved from <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-civil>. [in Spanish].

⁴*Código Civil Español* 2022. Retrieved from <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-civil>. [in Spanish].

висхідній або низхідній ліній; особи, які здійснили умисний наклеп пов'язаний з обвинуваченням спадкодавця у вчиненні злочину, за який його було засуджено до каторжних робіт або довічного ув'язнення; повнолітніх осіб, які, знаючи про насильницьку смерть спадкодавця, не заявили про неї органам слідства протягом місяця з дня смерті спадкодавця; осіб, які за допомогою погроз, обману або насильства змусили спадкодавця до складання або зміни заповіту на їхню користь, а також осіб, які тими самими методами перешкождали складання, скасування або зміни заповіту або приховали новий заповіт (ст. 756 ЦК Іспанії)⁵.

Відповідно до положень Закону про спадкування Хорватії, заповіт є документом, що виражає волю особи щодо розпорядження належних йому матеріальних і нематеріальних благ у разі його смерті⁶. Він є одностороннім правочином. Згодом заповіт може бути частково або повністю змінено або скасовано заповідачем. До заповіту застосовуються загальні положення про зобов'язання та договори, крім тих випадків, коли вони суперечать суті заповіту чи закону. За недотримання загальних вимог при складанні заповіту він буде визнано недійсним. Принцип свободи заповіту обмежується лише правилами про обов'язкову частку у заповіті.

Закон про спадкування Хорватії закріплює, що виступати в ролі спадкодавця може будь-який громадянин, який досяг 16 років і має повну дієздатність у момент складання заповіту. На відміну від французького законодавства, щодо неповнолітніх осіб віком від 16 до 18 років закон не встановлює умов допустимого обсягу заповіту⁷. Як предмет заповіту можуть виступати будь-яке майно, що знаходиться у власності заповідача і не вилучене з цивільного обороту, а також майнові та деякі немайнові права. Якщо майно в момент відкриття спадщини не перебуває у власності спадкодавця, воно не може бути предметом заповіту⁸.

Необхідно зазначити, що спадкоємці можуть бути позбавлені свого права у разі вчинення кримінальних правопорушень проти Республіки Хорватія, протиправних дій проти спадкодавця або інших спадкоємців, порушення норм міжнародного права, а також за умови,

---

⁵ *Código Civil Español* 2022. Retrieved from <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-civil>. [in Spanish].

⁶ *Zakon o nasljeđivanju*. 2019. Retrieved from <https://www.zakon.hr/z/87/Zakon-o-naslje%C4%91ivanju>. [in Croatian].

⁷ *Zakon o nasljeđivanju*. 2019. Retrieved from <https://www.zakon.hr/z/87/Zakon-o-naslje%C4%91ivanju>. [in Croatian].

⁸ *Zakon o nasljeđivanju*. 2019. Retrieved from <https://www.zakon.hr/z/87/Zakon-o-naslje%C4%91ivanju>. [in Croatian].

що вони ведуть недостойний спосіб життя. Так, наприклад, один з подружжя, який пережив іншого, може бути виключений з числа спадкоємців за законом у таких випадках: якщо спадкодавець подав заяву з вимогою про розірвання шлюбу, і після його смерті було встановлено в судовому порядку серйозні причини стійкого розпаду спільного життя; якщо суд винесе рішення про недійсність шлюбу з причин та обставин, які були відомі подружжю, що пережив іншого, у момент укладення шлюбу; якщо спільне життя зі спадкодавцем було припинено протягом тривалого періоду часу на підставі винної поведінки того з подружжя, що пережив іншого, або за взаємною угодою зі спадкодавцем (ст. 27 Закону про спадкування Хорватії)⁹.

Аналіз наведених положень демонструє прагнення законодавця в різних державах встановити правила про негідних спадкоємців, підстави та порядок позбавлення їх права успадковувати. Зазначені норми об'єднує неможливість успадковувати певними законом особами після смерті спадкодавця у передбачених випадках. Водночас слід зазначити термінологічну різноманітність закордонного законодавця, що виражається у вживанні різних термінів для позначення одного і того ж явища («усунення», «відсторонення», «не мають права наслідувати»). Найбільш вдалим є рішення законодавця ряду держав щодо встановлення фактичних складів, що є підставою для позбавлення негідного спадкоємця права успадковувати. Наприклад, носить досить вичерпний характер згадане нами положення згідно зі ст. 726 ЦК Франції «...не має права успадковувати і повинна бути виключена з числа спадкоємців особа, яка навмисне позбавив або намагався позбавити життя спадкодавця, а також особа, яка навмисне завдала ударів або застосувала насильство або посягання, що спричинило смерть спадкодавця без наміру її заподіяти». Слід звернути увагу, що відповідно до ст. 727-1 ЦК Франції проголошення негідним за правилами ст. 727 ЦК Франції здійснюється після відкриття спадщини і лише судом за заявою іншого спадкоємця. Аналогічний підхід реалізований і у законодавстві Іспанії (ст. 756, 758 ЦК Іспанії).

Сказане свідчить про необхідність внесення змін та доповнень до ЦК України з метою усунення прогалин у нормативній регламентації підстав та порядку позбавлення негідного спадкоємця права наслідування. Реалізація наступних положень дозволить усунути наявні проблеми: по-перше, необхідно розширити конкретні підстави позбавлення спадкоємця права наслідувати; по-друге, закріпити поряд з судовим адміністративний чи нотаріальний порядок визнання

---

⁹ Zakon o nasljeđivanju. 2019. Retrieved from <https://www.zakon.hr/z/87/Zakon-o-naslje%C4%91ivanju>. [in Croatian].

спадкоємця негідним на підставах ст. 1224 ЦК України та позбавлення його права спадкувати. Вважаємо, що реалізація зазначених пропозицій сприятиме підвищенню ефективності нормативного регулювання спадкових відносин у національній правовій системі.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-62>

РОЛЬ ДОГОВІРНИХ ЗАСТЕРЕЖЕНЬ У НЕДОПУЩЕННІ ТОРГІВЛІ З РОСІЄЮ

Посидинок Валерія Вікторівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри економічного права та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Згідно з даними ООН, за останній рік Німеччина, Польща та інші європейські країни у кілька разів збільшили експорт електроніки й підсанкційних товарів у Вірменію, Туреччину, Киргизстан тощо. Звідти ці товари потрапляють до російської федерації. У листопаді-грудні 2022 року обсяги зовнішньої торгівлі росії сягнули 75–80% від довоєнного рівня¹.

Однією з можливих причин зміни структури торгівлі називають те, що західні компанії добровільно відмовляються від прямих продажів до росії, навіть якщо товари не підпадають під санкції. Однак, за словами головного економіста ЄБРР Беати Яворчик, також збільшилися потоки товарів, які можуть «потенційно» підпадати під санкції. Деякі імпорتنі товари можуть мати подвійне призначення².

У праві ЄС обходу санкцій присвячені ст. 12 Регламенту 833/2014³, ст. 9 Регламенту 269/2014⁴, статті 2с і 5 Регламенту 692/2014⁵ та статті 5

---

¹ Економічна правда (2023, 14 березня) Як Європа налагодила «сірий імпорт» для Росії через її сусідів. <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/03/14/697982/>

² Прасад, А. (2023, 23 лютого). ЄС та союзники розслідують сплеск експорту у сусідні з РФ країни через можливе ухилення від санкцій – FT. Форбс Україна. <https://forbes.ua/news/es-ta-soyuzniki-rozsliduyut-splesk-eksportu-u-susidni-z-rf-kraini-cherez-mozhlive-ukhilennya-vid-sanktsiy-ft-23022023-11928>

³ Council Regulation (EU) No 833/2014 of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. OJ L 229, 1–11.